कक्षा सातको नेपाली शिक्षक निर्देशिकाको प्रयोग

शेखर दाहाल
परीक्षा क्रमाङ्क : ७२२८१०३/०७५
त्रि.वि. दर्ता नं. : ९-२-२९-११३४-२०११

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षा विभागअन्तर्गत
स्नातकोत्तर तह चौथो सत्र नेपा.शि. ५४४ पाठ्यांशको
प्रयोजनका लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग
त्रि.वि., कीर्तिपुर
२०७५/२०१९

प्रतिबद्धता पत्र

प्रस्तुत शोधपत्रभित्रका सामग्रीहरू नितान्त मौलिक हुन् । यसमा प्रयोग गरिएका सामग्रीहरू अन्यत्र कहीँबाट साभार गरिएका छैनन् । प्रयोग गरिएका ठाउँमा आवश्यकताअनुसार स्रोत खुलाएर वाक्यांश तथा वाक्यहरू साभार गरिएको छ । यस शोधपत्रका अंश अन्य प्रयोजनका लागि उपयोग र प्रकाशनमा आएका छैनन् । अतः यो शोधपत्र नितान्त मौलिक भएको प्रतिवद्धता व्यक्त गर्दछु ।

....

शोधार्थी

शेखर दाहाल

मिति : २०७५/११/२०

शोधनिर्देशकको सिफारिसपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली भाषा शिक्षा विभाग स्नातकोत्तर तह चौथो सत्रका छात्र शेखर दाहालले नेपाली विषय विशिष्टीकरणको पाठ्यांश ५४४ को आवश्यकता पूर्तिका निम्ति 'कक्षा सातको नेपाली शिक्षक निर्देशिकाको प्रयोग' शीर्षकको शोधपत्र मेरो निर्देशनमा रहेर तयार पार्नुभएको हो । निकै परिश्रमपूर्वक तयार पारिएको यो शोधकार्यबाट म पूर्णतः सन्तुष्ट छु र यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

....

प्रा.डा. रामप्रसाद भट्टराई

शोधनिर्देशक

शिक्षाशास्त्र सङ्काय

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

त्रि.वि., कीर्तिपुर

मिति : २०७६/१/२

April 15, 2019

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षा विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह चौथो सत्रको नेपा.शि. ५४४ पाठ्यांशको आवश्यकता पूर्तिका लागि छात्र शेखर दाहालद्वारा 'कक्षा सातको नेपाली शिक्षक निर्देशिकाको प्रयोग' शीर्षकमा तयार गरिएको यो शोधपत्र स्नातकोत्तर उपाधिका लागि उचित ठहरिएकाले स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोध मूल्याङ्कन समिति

१. प्रा.डा. रामप्रसाद भट्टराई (विभागीय प्रमुख/शोधनिर्देशक) ....

२. प्रा.डा. रामचन्द्र लंसाल (शोधविशेषज्ञ) ....

मिति : २०७६/१/२४

May 7, 2019

कृतज्ञताज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र 'कक्षा सातमा नेपाली शिक्षक निर्देशिकाको प्रयोग' शीर्षकमा त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र संकाय, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, स्नातकोत्तर तह चौथो सत्रको नेपा.शि ५४४ पाठ्यांशको आवश्यकता पुरा गर्ने प्रयोजनका लागि तयार पारिएको हो । यो शोधपत्र तयार पार्ने क्रममा शोध शीर्षक छनोटदेखि लिएर सामग्री सङ्कलन, लेखन, परिमार्जन साथै पूर्णता प्राप्त गरुन्जेलको समयमा अनेकौं व्यस्तता हुदाँहुदै पनि शब्द शब्दमा सहज र सचेत बनाउँदै समुचित मार्गनिर्देशन गर्नु हुने मेरा शोध निर्देशक तथा नेपाली भाषा शिक्षा विभागका विभागीय प्रमुख आदरणीय गुरु प्रा.डा. रामप्रसाद भट्टराई ज्यूप्रति सर्वप्रथम म हार्दिक कृतज्ञताज्ञापन एवम् श्रद्धाभाव व्यक्त गर्न चाहन्छु । त्यसैगरी प्रस्तुत शोध विषयमा शोधकार्य सम्पन्न गर्नका लागि आवश्यक हौसला तथा सल्लाह सुझाव दिनुहुने नेपाली भाषाशिक्षा विभागका आदरणीय गुरु तथा गुरुआमाहरूमा हार्दिक कृतज्ञता तथा श्रद्धाभाव व्यक्त गर्न चाहन्छु ।

शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा तथ्याङ्क सङ्कलन कार्यमा सहयोग पुऱ्याउने नुवाकोट र काभ्रे जिल्लाका सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका प्रधानाध्यापक तथा नेपाली विषयका शिक्षकहरूप्रति हार्दिक धन्यवाद व्यक्त गर्न चाहन्छु । त्यसैगरी मेरो जीवनको हरेक क्षेत्रमा अविछिन्न आर्शिवाद दिदै यहाँसम्म ल्याईपुऱ्याउनु हुने पुजनीय बुबा त्रिलोचन दाहाल र पुजनीय आमा मीना दाहाल र परिवार प्रति आजन्म ऋणी छु । सामग्री सङ्कलनका क्रममा म सँगसँगै गएर तथ्याङ्क सङ्कलनमा सहयोग पुऱ्याउने प्यारो मित्र कपिलदेव बजगाईलाई हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु साथै सहपाठी साथीहरू यज्ञराज खतिवडा, सिद्धराज शर्मा, प्रेमबहादुर खत्री लगायतका सम्पूर्ण साथीहरूलाई सम्झन चाहन्छु ।

अन्त्यमा शोधकार्य सम्पन्न गर्ने क्रममा शुद्धिकरण र टङ्कन गरिदिनु हुने कीर्तिपुर स्थित 'जी' कम्प्युटर सेन्टरप्रति हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

शोधार्थी

शेखर दाहाल

एम.एड.चौथो सेमेस्टर

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

त्रि.वि. कीर्तिपुर

शोधसार

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र संकाय, नेपाली भाषा शिक्षा स्नातकोत्तर तह चौथो सत्र अन्तर्गतको नेपा.शि. ५४४ पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ प्रस्तुत शोधपत्रको शीर्षक 'कक्षा सातको नेपाली शिक्षक निर्देशिकाको प्रयोग' रहेको छ । प्रस्तुत शोधमा कक्षा सातको नेपाली शिक्षणमा शिक्षक निर्देशिका प्रयोगको अवस्था पत्ता लगाउनु, काभ्रे र नुवाकोट जिल्लामा कक्षा सातको नेपाली शिक्षक निर्देशिका प्रयोगको तुलनात्मक अध्ययन गर्नु र निर्देशिका प्रयोगमा देखिएका समस्याका कारणहरूको पहिचान गरी समाधानका उपायहरू सुझाउनु जस्ता उद्देश्यहरू राखिएका छन् । प्रस्तुत अनुसन्धान वस्तुत गुणात्मक अनुसन्धान विधिमा आधारित रहेको छ । यस अनुसन्धानमा क्षेत्रीय विधिको माध्यमबाट सोद्देश्यमुलक तरिकाले सामग्रीहरूको सङ्कलन गरिएको छ । प्रयोजनमूलक नमुना छनोट पद्धति र सुविधामा आधारित नमुना छनोट पद्धतिलाई आधार मानी नुवाकोट र काभ्रे जिल्लाका १० वटा सामुदायिक र १० वटा संस्थागत गरी जम्मा २० वटा विद्यालयमा पुगी २० जना प्रधानाध्यापक तथा २० जना नेपाली शिक्षकसँग प्रश्नावली, अन्तर्वार्ता र कक्षा अवलोकन जस्ता साधनका माध्यमबाट प्राथमिक स्रोतका सामग्री सङ्कलन गरिएको छ भने द्वितीयक सामग्रीका रूपमा निर्देशिका सम्बद्ध पुस्तकहरू, महत्त्वपूर्ण लेखरचनाहरू, शोधपत्रहरू एवम् सन्दर्भ सामग्रीहरूलाई लिइएको छ । यसरी सङ्कलित तथ्याङ्कलाई तालिका, स्तम्भ चित्र र वृत्तचित्रमा प्रस्तुत गरी छुट्टाछुट्टै शीर्षकमा व्याख्या विश्लेषण गरिएको छ ।

प्रस्तुत अध्ययनमा शिक्षक प्रश्नावली, प्रधानाध्यापक प्रश्नावली र कक्षा अवलोकन बाट नेपाली शिक्षक निर्देशिकाको प्रयोग अवस्थाबारे विविध तथ्यहरू प्राप्त भएका छन् । प्रस्तुत अध्ययनका आधारमा विद्यालयमा शिक्षक निर्देशिकाको उपलब्धता सन्तोषजनक रहेको पाइए पनि कार्यन्वयन तथा प्रयोगको अवस्था कमजोर पाइयो । भाषापाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यन्वयनका लागि आवश्यक पाठ्यसामग्री समावेश गरी नेपाली पाठ्यपुस्तक तयार गरिएको भए पनि यिनै पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तकको सफल कार्यन्वयनमा सहयोग पुऱ्याउने अपेक्षाका साथ शिक्षक निर्देशिकाको विकास गरियो तर विद्यालयमा यसको प्रभावकारी कार्यन्वयन भएको पाइएन । शिक्षक अन्तर्वार्ताका क्रममा निर्देशिकाको निर्देशन अनुसार नै शिक्षण गर्छु भने पनि कक्षा अवलोकनका क्रममा निर्देशिकाअनुसार शिक्षण गरेको पाइएन । अधिकांश विद्यालयमा निर्देशिकाले निर्देश गरेका शैक्षिक सामग्रीको उपलब्धता

नभएको र उपलब्धता भए पनि त्यसको अध्ययन र प्रयोग गर्ने बानी खासै पाइएन । शिक्षक निर्देशिका शिक्षकको प्रत्यक्ष सहभागिता एवम् संलग्नतामा नभई आफूलाई विद्वान ठान्नेहरूको निर्देशनमा तयार गरिएको हुँदा यसले व्यवहारिक पक्षलाई समेट्न नसकेका कारण प्रयोगमा समस्या आएको पाइयो । शिक्षकको पेशागत विकासका साथसाथै शिक्षणको पूर्वतयारी गर्नका लागि निर्देशिकाले सहयोग गरेको पाइयो । आधुनिक र वैज्ञानिक शिक्षण पद्धतिको प्रयोग गरी निर्देशिका तयार नभएकाले उद्देश्य अनुरूप यसको प्रयोग हुन नसकेको पाइयो ।

प्रस्तुत अध्ययनका क्रममा शिक्षक निर्देशिका प्रयोगका सम्बन्धमा शिक्षकको आवाज सुनुवाइ नहुनु, विषय शिक्षकमा नैराश्यता देखिनु, प्रबोधीकरण नहुनु, साधन सम्पन्न विद्यालयको अभाव हुनु, अनुगमनको अभाव, हौसलाको अभाव, राजनैतिक अवरोध, शिक्षकले कार्यबोझका रूपमा लिनु, सरोकारवालाहरूको वेवास्ता जस्ता समस्याका कारणहरू रहेका छन् । यस्ता समस्याका कारणलाई समाधान गर्नका लागि शिक्षक निर्देशिका सर्वसुलभ रूपमा विद्यालयमा पुऱ्याउने, निर्देशिकाको निर्माणमा प्रत्यक्ष रुपमा शिक्षकलाई सहभागी गराउने, निर्देशिकासम्बन्धी प्रबोधीकरण कार्यको संञ्चालन गर्ने, आधुनिक र वैज्ञानिक शिक्षण पद्धतिको प्रयोग गर्ने गरी निर्देशिका तयार गर्ने, निर्देशिकाको प्रयोग उपयोग गर्न विद्यालयमा अनुकूल वातावरण बनाउने, निर्देशिकाले तोकेका सामग्री विद्यालयमा यथासम्भव उपलब्ध गराउने, शिक्षकलाई निर्देशिका प्रयोगसम्बन्धी गोष्ठी, सेमिनार र हौसला प्रदान गर्ने खालका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने जस्ता कुरामा ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने देखिन्छ ।

प्रस्तुत अध्ययनले भाषाशिक्षणको क्षेत्रमा कार्यरत वा कार्य गर्न चाहने शिक्षक विद्यार्थी, शोधार्थी लेखन तथा विषय विशेषज्ञतालाई शिक्षक निर्देशिका प्रयोग अवस्थाका बारेमा अधिगत गर्न सघाउने अपेक्षा गरिएको छ । साथै शिक्षक निर्देशिकाका क्षेत्रमा अध्ययन गर्न चाहने शोधार्थीका लागि प्रस्तुत अध्ययन उपयोगी हुने आशा राखिएको छ ।

सङ्क्षेपीकृत शब्दसूची

त्रि.वि.	त्रिभुवन विश्वविद्यालय
प्रा.डा.	प्राध्यापक डाक्टर
क्र.स.	क्रम सङ्ख्या
ने.बृ.श	नेपाली बृहत शब्दकोश
भा.प्रा.	भाषा पाठ्यक्रम
भा.पा.पु.	भाषा पाठ्यपुस्तक
तालिका नं.	तालिका नम्बर
प्र.नं.	प्रश्न नम्बर
वृत्तचित्र नं.	वृत्तचित्र नम्बर
आ.वि.	आधारभूत विद्यालय

पारिभाषिक शब्दावली

अनुसन्धान : कुनै कुराको खोज, जाँचबुझ, छानविन, जाँच पड्ताल ।

उद्देश्य : कामका लागि लिइने लक्ष्य, ध्येय ।

विधि : काम गर्ने तरिका, शैली ।

कार्यकलाप : कामको गतिविधि, क्रियाकलाप

मूल्याङ्कन : कुनै पनि असल वा कमसल कुन प्रकारको हो भनेर हेर्ने, नियाल्ने, जाँच्ने र त्यसको मूल्य र महत्व निर्धारण गर्ने ।

सबलीकरण : कुनै पनि विषयवस्तु, अर्थ र परिणामलाई अझ टेवा पुग्ने गरी सहयोग वा बल दिने काम ।

निर्देशिका : कुनै विषयको समस्या समाधानका लागि बाटो देखाउने वा मार्ग निर्देशन गर्ने खालको पुस्तिका ।

शिक्षण : शिक्षा दिने, सिकाउने तथा पढाउने काम तथा त्यस्तो प्रक्रिया, अध्यापन ।

पाठ्यक्रम : विद्यार्थीले शिक्षालयमा एक वा अनेक विषयमा खास अवधिभित्र आर्जित गर्न सक्ने अनुभव, ज्ञान, सीप आदिको शैक्षिक योजना

पाठ्यपुस्तक : पाठ्य विषयवस्तु सङ्कलन गरिएको पुस्तक ।

परीक्षा : योग्यता, विशेषता, सामर्थ्य, गुण आदिको स्तर निर्णय गर्नका निम्ति ठीकसित निर्णय गर्नका निम्ति

विषयसूची

पृष्ठ

अध्याय एक

शोधपरिचय

१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमि १

१.२ समस्याको कथन ३

१.३ अध्ययनको उद्देश्य ३

१.४ अध्ययनको औचित्य र महत्त्व ४

१.५ शोधकार्यको सीमाङ्कन ४

१.६ शोधपत्रको रूपरेखा ५

अध्याय दुई

पूर्वकार्यको समीक्षा र सैद्धान्तिक अवधारणा

२.१ पूर्वकार्यको समीक्षा ६

२.१.१ पुस्तक समीक्षा ६

२.१.२ शोधपत्रको पुनरावलोकन/शोधकार्यको समीक्षा ७

२.२ सैद्धान्तिक अवधारणा १३

२.२.१ पृष्ठभूमि र परिचय १३

२.२.२ पाठ्यक्रम १४

२.२.३ भाषापाठ्यक्रम १५

२.२.४ भाषापाठ्यपुस्तक १७

२.२.५ शिक्षक निर्देशिका १८

२.२.५.१ योजनाबद्ध शिक्षणका लागि शिक्षक निर्देशिका १९

२.२.५.२ शिक्षणमा एकरूपता र भाषिक सीपको विकासका लागि शिक्षक निर्देशिका २०

२.२.५.३ सीपमूलक, उद्देश्यकेन्द्रित र रुचिपूर्ण शिक्षणका लागि शिक्षक निर्देशिका २०

२.२.५.४ विषयवस्तु र भाषिक सीप बीचको सम्बन्ध स्थापित गर्नका लागि शिक्षक निर्देशिका २१

२.२.६ नेपाली भाषाशिक्षणमा शिक्षक निर्देशिकाको आवश्यकता २२

२.२.७ नेपाली शिक्षक निर्देशिका कक्षा सातको संक्षिप्त परिचय २४

२.३ भाषापाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक र शिक्षक निर्देशिकाबीचको अन्तरसम्बन्ध २६

२.३.१ भाषापाठ्यक्रम र भाषापाठ्यपुस्तक बीचको अन्तर्सम्बन्ध २७

२.३.२ भाषापाठ्यक्रम र शिक्षक निर्देशिका बीचको अन्तर्सम्बन्ध २७
२.३.३ भाषापाठ्यपुस्तक र शिक्षक निर्देशिका बीचको अन्तर्सम्बन्ध २८
२.४ शिक्षक निर्देशिकाका अङ्गहरू ३०
२.५ शिक्षक निर्देशिकाको उपयोगिता ३३
२.६ शिक्षक निर्देशिका प्रयोग गर्दा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरू ३४
२.७ शिक्षक निर्देशिकाको आवश्यकता ३५

अध्याय तीन

अध्ययन विधि र प्रक्रिया

३.१ अध्ययनको ढाँचा ३७
३.२ जनसङ्ख्या ३७
३.३ नमुना छनोट ३७
३.४ नमुना छनोट पद्धति ३७
३.५ तथ्याङ्क सङ्कलनका साधनहरू ३८
३.५.१ प्रश्नावलीको पूर्वपरीक्षण ३८
३.५.२ प्रश्नावली ३८
३.५.३ अन्तर्वार्ता ३८
३.५.४ कक्षा अवलोकन ३८
३.६ तथ्याङ्क सङ्कलनका स्रोत ३९
३.६.१ प्राथमिक स्रोत ३९
३.६.२ द्वितीयक स्रोत ३९
३.७ तथ्याङ्क विश्लेषण प्रक्रिया ३९

अध्याय चार

नेपाली शिक्षक निर्देशिका प्रयोगको अवस्था

४.१ परिचय ४०
४.२ प्राप्त तथ्याङ्कको व्याख्या तथा विश्लेषण ४१
४.२.१ नुवाकोट जिल्लाबाट प्राप्त तथ्याङ्कको व्याख्या विश्लेषण ४१
४.२.१.१ प्रधानाध्यापक प्रश्नावलीबाट प्राप्त तथ्याङ्कको विश्लेषण ४१
४.२.१.२ शिक्षक प्रश्नावलीबाट प्राप्त तथ्याङ्कको व्याख्या तथा विश्लेषण ४६
४.२.१.३ कक्षा अवलोकनबाट प्राप्त तथ्यको व्याख्या विश्लेषण ८३
४.२.२ काभ्रे जिल्लाबाट प्राप्त तथ्याङ्कको व्याख्या विश्लेषण ९८

४.२.२.१ प्रधानाध्यापक प्रश्नावलीबाट प्राप्त तथ्याङ्कको विश्लेषण ९८
४.२.२.२ शिक्षक प्रश्नावलीबाट प्राप्त तथ्याङ्कको व्याख्या तथा विश्लेषण ११३
४.२.२.३ कक्षा अवलोकनबाट प्राप्त तथ्यको व्याख्या विश्लेषण १३८

अध्याय पाँच

कक्षा सातको नेपाली शिक्षक निर्देशिका प्रयोगको तुलनात्मक अवस्था

५.१ प्रधानाध्यापक प्रश्नावलीबाट प्राप्त तथ्याङ्कको आधारमा तुलना १५४
५.२ शिक्षक प्रश्नावलीबाट प्राप्त तथ्याङ्कको आधारमा तुलना १६५
५.३ कक्षा अवलोकनबाट प्राप्त तथ्याङ्कको आधारमा तुलना १८२
५.३.१ निर्देशिकाअनुसार पाठ विभाजन १८३
५.३.२ निर्देशिकाअनुसार पाठ प्रारम्भ १८४
५.३.३ निर्देशिकाअनुसार शैक्षिक सामग्रीको प्रयोग १८४
५.३.४ निर्देशिकाअनुसार पाठ प्रस्तुतीकरण १८५
५.३.५ निर्देशिकाअनुसार कक्षा कार्यकलाप १८६
५.३.६ निर्देशिकाअनुसार शिक्षण विधिको प्रयोग १८७
५.३.७ निर्देशिकाअनुसार मूल्याङ्कनको प्रयोग १८८

अध्याय छ

शिक्षक निर्देशिका प्रयोगमा देखिएका समस्याका कारणहरू र समाधानका उपयाहरू

६.१ शिक्षक निर्देशिका प्रयोगमा देखिएका समस्याका कारणहरू १८९
६.२ शिक्षक निर्देशिका प्रयोगमा देखिएका समस्या समाधानका उपायहरू १९०

अध्याय सात

सारांश, निष्कर्ष र उपयोगिता

७.१ सारांश १९३
७.२ निष्कर्ष १९४
७.३ उपयोगिता १९८
७.३.१ नीतिगत तह १९८
७.३.२ प्रयोगगत तह १९९
सन्दर्भसामग्री सूची २०१
परिशिष्ट
व्यक्तिवृत्त

तालिका सूची

		पृष्ठ
१.	विद्यालयमा निर्देशिकाको उपलब्धता	४१
२.	दैनिक रूपमा निर्देशिकाको प्रयोग गरी शिक्षण	४३
३.	निर्देशिकाअनुसार शिक्षण गरे नगरेको ख्याल	४५
४.	निर्देशिकाले निर्देश गरेअनुसारका शिक्षण सामग्रीको उपलब्धता	४७
५.	निर्देशिका प्रयोगसम्बन्धी तालिम कार्यक्रम सञ्चालन	४९
६.	निर्देशिका प्रयोग गर्न शिक्षकहरूलाई हौसला प्रदान	५१
७.	शिक्षक निर्देशिका अनुसार शिक्षण भए नभएको बारे अनुगमन	५३
८.	निर्देशिकाको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा मुख्य भूमिका	५५
९.	विद्यालयमा नेपाली शिक्षक निर्देशिकाको उपलब्धता	५७
१०.	निर्देशिकाको निर्देशनअनुसार शिक्षण	५९
११.	नेपाली पाठ्यपुस्तकअनुरूप निर्देशिका निर्माण	६०
१२.	भाषापाठ्यक्रमअनुसार निर्देशिका निर्माण	६२
१३.	उद्देश्यअनुरूप क्रियाकलाप	६३
१४.	शिक्षण सामग्री, क्रियाकलाप र मूल्याङ्कनको प्रयोग	६५
१५.	पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तकका अपेक्षा पुरा गर्न निर्देशिकाको सहयोग	६७
१६.	पाठ्यघण्टीहरूको समान वितरण	६९
१७.	निर्देशिकाअनुसार विद्यार्थीमा रुचि पैदा	७१
१८.	शिक्षण र मूल्याङ्कनको सान्दर्भिकता	७३
१९.	निर्देशिका प्रयोगको लागि तालिमको आवश्यकता	७५
२०.	निर्देशिका प्रयोगमा तालिम प्राप्त शिक्षकको आवश्यकता	७७
२१.	निर्देशिकाको प्रयोगविना शिक्षणको प्रभावकारिता	७८
२२.	निर्देशिकाअनुसार सामग्रीको उपलब्धता	८०
२३.	स्थानीय सामग्रीको प्रयोग	८२
२४.	निर्देशिकाअनुसार पाठ विभाजन	८४
२५.	निर्देशिकाअनुसार पाठ प्रारम्भ	८६
२६.	निर्देशिकाअनुसार शैक्षिक सामग्री प्रयोग	८८
२७.	निर्देशिकाअनुसार पाठ प्रस्तुतीकरण	९०
२८.	निर्देशिकाअनुसार शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	९२
२९.	निर्देशिकाअनुसार शिक्षण विधिको प्रयोग	९४

३०.	निर्देशिकाअनुसार मूल्याङ्कनको प्रयोग	९६
३१.	विद्यालयमा निर्देशिकाको उपलब्धता	९८
३२.	दैनिक रूपमा निर्देशिकाको प्रयोग गरी शिक्षण	१००
३३.	निर्देशिकाअनुसार शिक्षण गरे नगरेको	१०२
३४.	निर्देशिकाले निर्देश गरेअनुसारका शिक्षण सामग्रीको उपलब्धता	१०४
३५.	निर्देशिका प्रयोगसम्बन्धी तालिम कार्यक्रम सञ्चालन	१०६
३६.	निर्देशिका प्रयोग गर्न शिक्षकहरूलाई हौसला प्रदान	१०८
३७.	शिक्षक निर्देशिका अनुसार शिक्षण भए नभएको बारे अनुगमन	११०
३८.	निर्देशिकाको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा मुख्य भूमिका	१११
३९.	विद्यालयमा नेपाली शिक्षक निर्देशिकाको उपलब्धता	११३
४०.	निर्देशिकाको निर्देशनअनुसार शिक्षण	११५
४१.	नेपाली पाठ्यपुस्तकअनुरूप निर्देशिका निर्माण	११७
४२.	भाषापाठ्यक्रमअनुसार निर्देशिका निर्माण	११८
४३.	उद्देश्यअनुरूप क्रियाकलाप	१२०
४४.	शिक्षण सामग्री, क्रियाकलाप र मूल्याङ्कनको प्रयोग	१२२
४५.	पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तकका अपेक्षा पुरा गर्न निर्देशिकाको सहयोग	१२४
४६.	पाठ्यघण्टीहरूको समान वितरण	१२५
४७.	निर्देशिकाअनुसार विद्यार्थीमा रुचि पैदा	१२७
४८.	शिक्षण र मूल्याङ्कनको सान्दर्भिकता	१२९
४९.	निर्देशिका प्रयोगको लागि तालिमको आवश्यकता	१३०
५०.	निर्देशिका प्रयोगमा तालिम प्राप्त शिक्षकको आवश्यकता	१३२
५१.	निर्देशिकाको प्रयोगविना शिक्षणको प्रभावकारिता	१३३
५२.	निर्देशिकाअनुसार सामग्रीको उपलब्धता	१३५
५३.	स्थानीय सामग्रीको प्रयोग	१३७
५४.	निर्देशिकाअनुसार पाठ विभाजन	१३९
५५.	निर्देशिकाअनुसार पाठ प्रारम्भ	१४१
५६.	निर्देशिकाअनुसार शैक्षिक सामग्री प्रयोग	१४३
५७.	निर्देशिकाअनुसार पाठ प्रस्तुतीकरण	१४५
५८.	निर्देशिकाअनुसार शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	१४७
५९.	निर्देशिकाअनुसार शिक्षण विधिको प्रयोग	१४९
६०.	निर्देशिकाअनुसार मूल्याङ्कनको प्रयोग	१५१

६१.	विद्यालयमा निर्देशिकाको उपलब्धता	१५४
६२.	दैनिक रूपमा निर्देशिकाको प्रयोग गरी शिक्षण	१५६
६३.	निर्देशिकाअनुसार शिक्षण गरे नगरेको ख्याल	१५७
६४.	विद्यालयमा शिक्षण सामग्रीको उपलब्धता	१५८
६५.	निर्देशिका प्रयोगसम्बन्धी तालिम कार्यक्रम सञ्चालन	१६०
६६.	निर्देशिका प्रयोग गर्न शिक्षकलाई हौसला प्रदान	१६१
६७.	शिक्षक निर्देशिकाअनुसार शिक्षण भए नभएको बारे अनुगमन	१६३
६८.	विद्यालयमा निर्देशिकाको प्रभावकारी कार्यन्वयनमा मुख्य भूमिका	१६४
६९.	विद्यालयमा नेपाली शिक्षक निर्देशिकाको उपलब्धता	१६६
७०.	निर्देशिकाको निर्देशनअनुसार शिक्षण	१६७
७१.	नेपाली पाठ्यपुस्तकअनुरूप निर्देशिका निर्माण	१६८
७२.	भाषापाठ्यक्रमअनुसार निर्देशिका निर्माण	१६९
७३.	उद्देश्यअनुरूप क्रियाकलाप	१७०
७४.	शिक्षण सामग्री, क्रियाकलाप र मूल्याङ्कनको प्रयोग	१७१
७५.	पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तकका अपेक्षा पुरा गर्नमा निर्देशिकाको सहयोग	१७२
७६.	पाठ्यघण्टीहरूको समान वितरण	१७३
७७.	निर्देशिकाअनुसार विद्यार्थीमा रुचि पैदा	१७४
७८.	शिक्षण र मूल्याङ्कनको सान्दर्भिकता	१७६
७९.	निर्देशिका प्रयोगका लागि तालिमको आवश्यकता	१७७
८०.	निर्देशिका प्रयोगमा तालिम प्राप्त शिक्षकको आवश्यकता	१७८
८१.	निर्देशिकाको प्रयोगविना शिक्षणको प्रभाकारिता	१७९
८२.	निर्देशिकाअनुसार सामग्रीको उपलब्धता	१८०
८३.	स्थानीय सामग्रीको प्रयोग	१८१
८४.	निर्देशिकाअनुसार पाठ विभाजन	१८३
८५.	निर्देशिकाअनुसार पाठ प्रारम्भ	१८४
८६.	निर्देशिकाअनुसार शैक्षिक सामग्रीको प्रयोग	१८५
८७.	निर्देशिकाअनुसार पाठ प्रस्तुतीकरण	१८६
८८.	निर्देशिकाअनुसार कक्षा कार्यकलाप	१८७
८९.	निर्देशिकाअनुसार शिक्षण विधिको प्रयोग	१८७
९०.	निर्देशिकाअनुसार मूल्याङ्कको प्रयोग	१८८

स्तम्भ चित्र सूची

		पृष्ठ
१.	विद्यालयमा निर्देशिकाको उपलब्धता	४३
२.	दैनिक रूपमा निर्देशिकाको प्रयोग गरी शिक्षण	४४
३.	निर्देशिकाअनुसार शिक्षण गरे नगरेको ख्याल	४६
४.	निर्देशिकाले निर्देश गरेअनुसारका शिक्षण सामग्रीको उपलब्धता	४८
५.	निर्देशिका प्रयोगसम्बन्धी तालिम कार्यक्रम सञ्चालन	५०
६.	निर्देशिका प्रयोग गर्न शिक्षकहरूलाई हौसला प्रदान	५२
७.	शिक्षक निर्देशिकाअनुसार शिक्षण भए नभएको बारे अनुगमन	५४
८.	निर्देशिकाको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा भूमिका	५६
९.	विद्यालयमा नेपाली शिक्षक निर्देशिकाको उपलब्धता	५८
१०.	निर्देशिकाको निर्देशनअनुसार शिक्षण	५९
११.	नेपाली पाठ्यपुस्तकअनुरूप निर्देशिका निर्माण	६१
१२.	भाषापाठ्यक्रम अनुसार निर्देशिका निर्माण	६३
१३.	उद्देश्यअनुरूप क्रियाकलाप	६४
१४.	शिक्षण सामग्री, क्रियाकलाप र मूल्याङ्कनको प्रयोग	६६
१५.	पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तकका अपेक्षा पुरा गर्नमा निर्देशिकाको सहयोग	६८
१६.	पाठ्यघण्टीहरूको समान वितरण	७०
१७.	निर्देशिकाअनुसार विद्यार्थीमा रुचि पैदा	७२
१८.	शिक्षण र मूल्याङ्कनको सान्दर्भिकता	७४
१९.	निर्देशिका प्रयोगका लागि तालिमको आवश्यकता	७६
२०.	निर्देशिका प्रयोगमा तालिम प्राप्त शिक्षकको आवश्यकता	७७
२१.	निर्देशिकाको प्रयोगविना शिक्षणको प्रभावकारिता	७९
२२.	निर्देशिकाअनुसार सामग्रीको उपलब्धता	८१
२३.	स्थानीय सामग्रीको प्रयोग	८२
२४.	विद्यालयमा निर्देशिकाको उपलब्धता	९९
२५.	दैनिक रूपमा निर्देशिकाको प्रयोग गरी शिक्षण	१०१
२६.	निर्देशिकाअनुसार शिक्षण गरे नगरेको ख्याल	१०३
२७.	निर्देशिकाले निर्देश गरेअनुसारका शिक्षण सामग्रीको उपलब्धता	१०५
२८.	निर्देशिका प्रयोगसम्बन्धी तालिम कार्यक्रम सञ्चालन	१०७
२९.	निर्देशिका प्रयोग गर्न शिक्षकहरूलाई हौसला प्रदान	१०९

३०.	शिक्षक निर्देशिकाअनुसार शिक्षण भए नभएको बारे अनुगमन	१११
३१.	निर्देशिकाको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा भूमिका	११२
३२.	विद्यालयमा नेपाली शिक्षक निर्देशिकाको उपलब्धता	११४
३३.	निर्देशिकाको निर्देशनअनुसार शिक्षण	११६
३४.	पाठ्यपुस्तकअनुरूप निर्देशिका निर्माण	११७
३५.	भाषापाठ्यक्रम अनुसार निर्देशिका निर्माण	११९
३६.	उद्देश्यअनुरूप क्रियाकलाप	१२१
३७.	शिक्षण सामग्री, क्रियाकलाप र मूल्याङ्कनको प्रयोग	१२३
३८.	पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तकका अपेक्षा पुरा गर्नमा निर्देशिकाको सहयोग	१२४
३९.	पाठ्यघण्टीहरूको समान वितरण	१२६
४०.	निर्देशिकाअनुसार विद्यार्थीमा रुचि पैदा	१२८
४१.	शिक्षण र मूल्याङ्कनको सान्दर्भिकता	१२९
४२.	निर्देशिका प्रयोगका लागि तालिमको आवश्यकता	१३१
४३.	निर्देशिका प्रयोगमा तालिम प्राप्त शिक्षकको आवश्यकता	१३२
४४.	निर्देशिकाको प्रयोगविना शिक्षणको प्रभावकारिता	१३४
४५.	निर्देशिकाअनुसार सामग्रीको उपलब्धता	१३६
४६.	स्थानीय सामग्रीको प्रयोग	१३७

वृत्तचित्र सूची

		पृष्ठ
१.	निर्देशिकाअनुसार पाठविभाजन	८५
२.	निर्देशिकाअनुसार पाठप्रारम्भ	८७
३.	निर्देशिकाअनुसार शैक्षिक सामग्रीको प्रयोग	८९
४.	निर्देशिकाअनुसार पाठ प्रस्तुतीकरण	९१
५.	निर्देशिकाअनुसार शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	९३
६.	निर्देशिकाअनुसार शिक्षण विधिको प्रयोग	९५
७.	निर्देशिकाअनुसार मूल्याङ्कनको प्रयोग	९७
८.	निर्देशिकाअनुसार पाठविभाजन	१४०
९.	निर्देशिकाअनुसार पाठप्रारम्भ	१४२
१०.	निर्देशिकाअनुसार शैक्षिक सामग्रीको प्रयोग	१४४
११.	निर्देशिकाअनुसार पाठ प्रस्तुतीकरण	१४६
१२.	निर्देशिकाअनुसार शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	१४८
१३.	निर्देशिकाअनुसार शिक्षण विधिको प्रयोग	१५०
१४.	निर्देशिकाअनुसार मूल्याङ्कनको प्रयोग	१५२